

Twee kinderen van NSB-ers brengen de Hitlergroet bij een op de muur geschilderde wolfsangel. Dit teken was een herkenningsteken voor onder andere de SS, de Nederlandse Landstorm, de NSB en de Nederlandse Arbeidersdienst. BEELDBANK WO2 - NIOD

Schadelijke stilte

COLLABORATIE EN OUDERSCHAP

Bram Enning trekt in zijn boek *Spreken over fout* een duidelijke conclusie: het is geen taboe meer om over de problematiek van kinderen van zogenoemde 'foute ouders' te spreken. Toch ervaren deze kinderen dat zelf vaak heel anders. Hoe valt te verklaren dat zij zich nog vaak weinig erkend voelen, ondanks verschillende publicaties over dit onderwerp? Psycholoog Carol van Nijnatten ontleedt de problematiek vanuit zijn kijk op de ontwikkeling van kinderen en de relatie met hun ouders.

Vlak na de oorlog werd aangenomen dat collaborateurs slechte ouders waren en dat de opvoeding hen daarom beter uit handen kon worden ge-

nomen. Kinderen van NSB'ers werden in pleeggezinnen en internaten geplaatst. Toen later bleek dat de meerderheid van de Nederlanders allesbehalve heldhaftig was geweest, werd het oordeel over NSB'ers milder en werden kinderen al snel bij hun moeder of ouders teruggeplaatst. Zelfs kinderen van oorlogsslachtoffers

CAROL VAN NIJNATTEN

konden het opbrengen te zeggen dat kinderen van collaborateurs een zware last van hun ouders meedroegen zonder dat zij daarop invloed hadden gehad. Hoe is die last te verklaren?

Afwijzing

Achter de term 'kinderen van collaborateurs' gaat bepaald geen homogene groep schuil. Als ouders gingen collaborateurs op verschillende manieren om met hun kinderen én hun verleden. Sommigen toonden berouw, anderen voelden zich onterecht beschuldigd, weer anderen deden er het zwijgen toe. En waar sommige ouders hun kinderen er zo veel mogelijk buiten probeerden te houden, betrokken anderen hun kinderen onbewust of bewust bij hun eigen besognes. Er waren zelfs kinderen die medeschuldig werden verklaard door hun ouders. Ook werden kinderen op verschillende wijzen getroffen door de strafmaatregelen tegen hun ouders. Zo maakte het nogal wat uit of kinderen na de internering van de ouders in een inrichting geplaatst werden of bijvoorbeeld bij familie werden ondergebracht.

Voorafgaande aan de bevrijding waren de ervaringen van kinderen van NSB-ers trouwens eveneens divers. Sommige kinderen hadden gelukkige jeugdijaren met hun ouders. Niet alleen deden die ouders het in de ogen van de bezetter goed. In enkele gevallen genoten ouders en kinderen ook privileges. In hun belevingswereld hadden de kinderen dus alle redenen om trots te zijn. Enkele verhalen in het boek van Enning getuigen bijvoorbeeld van dergelijke positieve herinneringen, al zijn de meeste verhalen negatief.

Eén naoorlogse ervaring delen alle kinderen van collaborateurs. Elk kind maakte mee dat het gedrag van zijn of haar ouders op heftige wijze werd afgewezen. Alle ouders hadden in de ogen van de meeste anderen iets vreselijk verkeerd gedaan. In veel gevallen leidde dat ertoe dat geheimzinnig werd gedaan over het verleden, zowel tussen ouders en kinderen als ten opzichte van

anderen. In contacten met de buitenwereld voerde achterdochtigheid de boventoon. Het leek maar het beste te zwijgen.

Menselijke properties

De zwijgzaamheid en de geheimzinnigheid rondom hun achtergrond vormden misschien wel het grootste probleem voor kinderen van NSB'ers. Lang leek het of niet gepraat mocht worden over wat hen was overkomen. Ouders praatten niet en ook de kinderen mochten geen verhalen over de oorlogsperiode vertellen of vragen stellen. Door het gebod te zwijgen, werd het hen onmogelijk gemaakt om het gedrag van hun ouders door voldoende inzicht te begrijpen. Kinderen wisten dat er iets heel ergs was in de familie, maar ontbeerden de instrumenten om daarover hardop na te denken en hun ideeën te toetsen aan die van anderen.

Waarom kan zwijgen schadelijk zijn voor kinderen? Dat heeft te maken met het belang van communicatie tussen ouder en kind. Een open en oprechte communicatie met kinderen over wat hen aangaat, is van cruciaal belang voor een voor spoedige ontwikkeling. Als het goed is, praten ouders van jongs af aan met hun kinderen en verwoor-

Carol van Nijnatten is ontwikkelingspsycholoog en universitair hoofddocent bij Algemene Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht. In 1986 promoveerde hij op het proefschrift *Moeder Justitia en haar kinderen. De ontwikkeling van het psychojuridisch complex in de kindbescherming*. Van 2004-2009 was hij bijzonder hoogleraar maatschappelijk werk aan de Radboud Universiteit. Zijn huidige onderzoeks-terrein is de gespreksvoering tussen professionals en (minderjarige) cliënten in de jeugdzorg. In 2010 verscheen bij Policy Press *Children's Agency, Children's Welfare. A dialogical approach to child development, policy and practice*.

den zo wat er om hen heen gebeurt en waarom de dingen gaan zoals ze gaan. Ouders communiceren al met hun baby's als zij nog geen woorden kunnen uitspreken. "Heb jij misschien honger? Nou, dan gaat papa even je flesje maken." Alleen al het feit dat mensen in wie het kind vertrouwen stelt de zaken van het leven onder woorden kunnen brengen, is troostend, omdat het ongrijpbare en het onbegrijpelijke van het bestaan tot menselijke proporties worden teruggebracht. Uit de communicatie met de ouders kan het kind bovendien opmaken dat het een eigen plek heeft in het leven van degenen die tegen hem of haar praten.

De ouders die gecollaboreerd hadden, praatten over het algemeen juist niet met hun kinderen over hun leven en hun blik op de wereld. Ze lieten, uit schaamte of uit onkunde, de kinderen in het duister omtrent hun eigen verleden. Daardoor bleef de werkelijkheid ongrijp-

Kinderen van NSB-ers werden na de oorlog overal in Nederland in tehuizen ondergebracht, onder meer in Huize St. Pieter in Maastricht. BEELDBANK WO2 – NIOD

baar en onbegrijpelijk voor deze kinderen.

Ook op een andere manier is zwijgen schadelijk. Kinderen ontwikkelen hun individualiteit door zich uit te spreken. Sterker nog: met behulp van de taal en de betekenissen die daaraan zijn gekoppeld, organiseren kinderen (net zoals grote mensen) hun leven. Als ouders openhartig zijn en de positie van hun kind naar eer en geweten kunnen benoemen en onzekerheden en angsten van het kind niet maskeren, krijgt het kind ook woorden aangereikt waarmee het grip kan krijgen op zijn of haar leven, het kan duiden en er richting aan kan geven. Er zijn talloze voorbeelden te geven van situaties waarin ouders daarin niet slagen – ook buiten het 'foute-ouders'-domein. Ouders die snel uit de crèche wegglijpen als het kind de aandacht op iets anders heeft, vergeten het kind de woorden mee te geven waarmee het de dag kan doorkomen. Ouders die verzwijgen dat zij gaan scheiden omdat hun kinderen het toch al zo moeilijk hebben, frustreren de pogingen van het kind te begrijpen wat het toch al aanvoelde. Ouders die hun kinderen niets vertellen over een belast verleden dat er wel is, geven hun kinderen geen basis mee om de maatschappij tegemoet te treden.

Leugens

Zwijgen over een belast verleden lijkt misschien iets anders dan liegen, maar in feite komt het op hetzelfde neer, omdat dat verleden in feite ontkend wordt terwijl het er wel was. Hoe schadelijk dat is, verwoordde de Franse psychiater en psychoanalytica Françoise Dolto als volgt: "Ce qui traumatise, c'est le mensonge."¹ Het is niet zozeer de pijnlijke gebeurtenis die traumatiserend is, maar de leugens daarover. Dat geldt niet alleen voor het individu, maar ook voor de samenleving: antropoloog Van Donselaar stelt in *Spreken over fout* dat de leugen (geschiedvervalsing) geen fundament is voor toekomstige samenlevingen.² De taal geeft het kind de mogelijkheid zich als een rationeel wezen te

